

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi

Saim TURAN^{1*} & Emine KARASU-AVCI²

Gönderilme Tarihi: 20 Eylül 2018 Kabul Tarihi: 12 Aralık 2018

Öz

Teknolojinin çok hızlı geliştiği çağımızda toplumsal hayatımızı bilgisayar, internet, cep telefonu gibi kitle iletişim araçları şekillendirmektedir. Bu durum teknolojinin toplumsal hayata entegre olduğunun bir göstergesidir. Toplumlar artık teknolojinin ortaya çıkardığı gelişim ve değişimlere ayak uydurmaya çalışmaktadır. Dijital vatandaşlık kavramı da teknolojinin toplum hayatına etkisi sonucunda ortaya çıkan vatandaşlığın yeni bir boyutudur. Bir vatandaşlık dersi olarak ortaya çıkmış olan Sosyal Bilgiler dersi vatandaşlığın dijital boyutunun kazandırılmasında önemli rolü bulunan bir derstir. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan yetkinlikleri ve programda yer alan değerler, beceriler ve kazanımların verildiği öğrenme alanlarında dijital vatandaşlığı incelemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda "Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler" ve "Dijital Yetkinlik" dijital vatandaşlıkla ilgili olan yetkinlikler olarak tespit edilmiştir. "Araştırma, çevre okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, politik okuryazarlık, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, yenilikçi düşünme ve zaman ve kronolojiyi algılama" doğrudan dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilebilen becerilerdir. "Bilimsellik ve dürüstlük" değerleri de doğrudan dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilebilen değerlerdir. "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" ve "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanları da dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilen öğrenme alanları olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital vatandaşlık, sosyal bilgiler, öğretim programı.

Abstract

In our age, where technology is developing very fast, mass media, such as computers, internet and mobile phones, shape our social life. This is an indicator of the integration of technology into social life. Societies are now trying to keep up with the developments and changes brought about by technology. The concept of digital citizenship is also a new dimension of citizenship, which is the result of the impact of technology on social life. The Social Studies course, which has emerged as a citizenship course, has a significant role in gaining the digital dimension of citizenship. In this context, the aim of this research is to examine the competencies in the 2018 Social Studies Curriculum and the digital citizenship in the learning areas where the values, skills and achievements in the program are given. One of the qualitative research methods, document analysis technique was used in the study. The data were analyzed by content analysis technique. In 2018 Social Studies Curriculum "Mathematical Competency and Science / Technology Core Competencies" and "Digital Competence" were identified as competencies related to digital citizenship.

¹Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Antalya/Türkiye (saimturan@akdeniz.edu.tr)
Orcid ID: [0000-0003-0298-8609](https://orcid.org/0000-0003-0298-8609)

²Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kastamonu/Türkiye (eavci@kastamonu.edu.tr)
Orcid ID: [0000-0002-3135-2557](https://orcid.org/0000-0002-3135-2557)

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author)

Research, environmental literacy, digital literacy, financial literacy, map literacy, legal literacy, use of evidence, decision-making, position analysis, media literacy, space perception, political literacy, social participation, table, graph and diagram drawing and interpretation, innovative thinking and the detection of time and chronology are skills that can be directly associated with digital citizenship. Values of "scientific and honesty" are values that can be directly related to digital citizenship. "People, Places and Environments" and "Science, Technology and Society" learning areas have also been identified as learning areas associated with digital citizenship.

Keywords: Digital citizenship, social studies, curriculum.

GİRİŞ

Bireylerin toplumlara aidiyetini ifade eden, yaşadıkları toplumlardaki hak ve ödevleri ile ilgili olan vatandaşlığın ortaya çıkması insanların toplu halde yaşadıkları dönemlere kadar dayanmaktadır. Kavram olarak ilk kez Yunan şehir devletlerinde ortaya çıkan vatandaşlığın Fransız İhtilali ile günümüzdeki anlamına kavuştuğu söylenebilir (Nalbant, 2014). Eski Yunan'da vatandaşlık bir ailenin soyuna dayanırken Fransız İhtilali ile bu anlayış değişerek günümüz modern vatandaşlık anlayışı doğmuştur (Sarıbay, 1992). Toplumların devamının ancak o topluma uyumlu ve toplumsal hak ve sorumluluklarının bilincinde insanlar tarafından sağlanabileceği düşünüldüğünde insanların yerleşik hayata geçerek dünya üzerindeki ilk devletleri oluşturmaya başladığı dönemlerden itibaren toplumla uyumlu ve toplumda kendi üzerine düşeni yapacak sorumluluk anlayışını kavramış iyi bireylerin yetiştirilmesi toplumların en büyük hedeflerinden birisi haline gelmiştir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012). Vatandaşlık kavramı bu anlayış doğrultusunda tanımlandığında Latince "civis" ve Yunanca "polites" sözcüklerinin birleşmesiyle oluşan "bir siyasi topluluğun üyesi olan birey" olarak ifade edilebilir (Sarıbay, 1992).

Ulus devletlerinin kurulduğu dönemlerden itibaren vatandaşlık eğitimi yoluyla vatandaşlığın tüm ülke bireyleri tarafından benimsenerek herkesin aynı duygularla ülkesine bağlanması amaçlanmıştır (Lawson, 2001). Bu nedenle vatandaşlık, Yunan devletlerinde olduğu gibi bir soya bağlı olarak değil, o ülkede doğmak olarak yeniden tanımlanmış ve bu durum yasalarla güvence altına alınmıştır (Sunal ve Haas, 2002). Süregelen zamanla birlikte toplumlar kendi ihtiyaçları doğrultusunda vatandaş modelleri belirlemiş ve bu modellere uygun vatandaşların yetiştirilmesi için okullarda belirli dersler verilmeye başlanmıştır (Üstel, 2005). Bu anlamda vatandaşlık eğitimi ilk önce Fransa'yla birlikte tüm Avrupa'da daha sonra da dünyada okulların öğretim programlarında zorunlu dersler arasında yer almıştır. Ülkemizde Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren farklı isimler ve dersler adı altında verilen vatandaşlık eğitimi bugün Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarından birisidir. Sosyal Bilgiler bireylere, toplumun değerlerini benimsetmek amacıyla hak ve özgürlükler ve temel vatandaşlık bilgilerinin farklı sosyal bilim disiplinleri ile öğrencilere sunulduğu bir ilkökul ve ortaokul dersi olarak tanımlanabilir.

Çağımızda teknolojinin çok hızlı geliştiği ve toplum hayatını etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Teknolojinin toplumsal hayata entegre olması ile artık toplumlar teknolojinin ortaya çıkardığı bu gelişim ve değişimlere ayak uydurmaya çalışmaktadır. Dijital vatandaşlık kavramı da teknolojinin toplum hayatına etkisi sonucunda ortaya çıkan vatandaşlığın yeni bir boyutudur.

Farmer (2010) dijital vatandaşlığı, internet üzerindeki bilgilere etkin bir şekilde ulaşarak bu bilgileri hem kişisel hem de toplumsal iyilik amacıyla kullanabilen bireylerin yetiştirilmesine yönelik olarak verilen eğitim şeklinde tanımlamaktadır. Dijital vatandaşlığın kitle iletişim

araçlarının etkili bir şekilde kullanılması ve bireylerin günlük hayatlarında kendisinden beklenen yükümlülükleri dijital ortamda da sergileyebilmesini ifade etmektedir. Dijital vatandaşlık, bireylerin interneti ve bilgiye erişim kanallarını etik, yasal, güvenli ve sorumlu bir biçimde kullanabilmeleri olarak tanımlanabilir (Görmez, 2016; Mossberger, Tolbert ve McNeal, 2007; Ribble ve Bailey, 2007; Vizenor, 2014). Çubukçu ve Bayzan (2013) dijital vatandaşlığın teknoloji ve iletişim kaynaklarını kullanabilen, eleştirebilen, dijital sorumluluklarının farkında olan ve teknolojiyi, bilgi sistemlerini kullanırken başkalarına zarar vermeyen ve bütün bunları vatandaşlık hak ve sorumlulukları bağlamında değerlendirebilen bireyler yetiştirmeyi amaçladığını belirtmişlerdir. Ayrıca dijital vatandaşlık, bireylere teknoloji kullanımını öğretmenin yanı sıra onlara her gün gelişen dijital topluma da hazırlamayı hedeflemektedir. Dijital vatandaşlık bilgisayar, telefon ve diğer kitle iletişim araçlarını etkin bir şekilde kullanabilmektir. Dijital vatandaşlıkla bireyden beklenen günlük hayatında kullandığı teknolojik araçları bir vatandaş olarak sahip olduğu hak ve sorumluluklar çerçevesinde dijital ortamda da sergilemesidir. Kitle iletişim araçlarını nasıl ve ne şekilde kullanılmasını öğreten bir yöntem olmanın dışında dijital vatandaşlık bireyi her geçen gün değişen ve gelişen dijital platforma hazırlamaktadır (Görmez, 2017). Buradan yola çıkılarak dijital vatandaşlık kavramı kısaca teknolojiyi yakından takip edebilmek, dijital ortamdaki hak ve yükümlülükleri bilmek ve bu beceriyi vatandaşlık sürecinde kullanabilmek olarak tanımlanabilir.

Geleceğin vatandaşları ve topluma yön verenleri olacak öğrencilerin bilgi teknolojilerini doğru ve etik ilkelere uygun bir şekilde kullanabilmeleri gerekmektedir. Gelişen, karmaşıklaşan ve değişen teknolojiler vasıtasıyla vatandaşlığın dijital boyutunu öğrenmeleri açısından ilk ve ortaokullarda verilecek dijital vatandaşlık eğitiminin önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Toplumla uyumlu vatandaşların yetiştirilmesinde nitelikli bir ilköğretim eğitiminin önemli olduğu düşünüldüğünde dijital vatandaşlığın da bu dönemde öğrencilere kazandırılması toplumun geleceği açısından önemli bir konudur.

Dijital vatandaşlık ile ilgili alanyazın incelendiğinde bilgi ve iletişim teknolojilerinde dijital vatandaşlık, dijital vatandaşlığa dayalı etkinlikler, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve alt boyutları ile ilgili görüşleri, internet kullanımı ile ilgili çeşitli çalışmalara (Crowe, 2006; Görmez, 2016; Görmez, 2017; Heafner ve Friedman, 2008; Karaduman ve Öztürk, 2014; Lee, Doolittle ve Hicks, 2006; Nebel, Jamison ve Bennett, 2009; Peker Ünal, 2017; Risinger, 2006) rastlanmaktadır. Ancak 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda dijital vatandaşlık ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bağlamda bir vatandaşlık dersi olarak ortaya çıkmış olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda vatandaşlığın dijital boyutunun incelenmesinin gereği ortaya çıkmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan yetkinlikleri ve programda yer alan değerler, beceriler ve kazanımların verildiği öğrenme alanlarında dijital vatandaşlığı incelemektir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, araştırmanın doğası gereği nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma olayları, durumları ve anlatıları kelimelerle tanımlamayı sağlayan yöntemdir (Wiersma ve Jurs, 2005).

Veri Toplama Kaynakları

Araştırmada veri toplama kaynağı olarak nitel araştırma modellerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi; belgeler, bildirimler, tutanaklar, yıllık raporlar gibi materyallerin incelenmesi durumudur (Hancock, Ockleford ve Windridge, 2009). Bu araştırmada ise veriler 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelenerek elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi, metin içinde tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araştırma tekniğidir (Barcus 1959; Cohen, Manion ve Morrison, 2007). Bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı dijital vatandaşlık doğrultusunda incelediği için içerik analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın Güvenirliği ve Geçerliliği

Araştırmanın güvenirliliği analizci üçgenlemesi yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır. Analizci üçgenlemesi, iki veya daha fazla kişiye verilerin bağımsız olarak analiz ettirilmesi ve bulgularının karşılaştırılması olarak ifade edilmektedir (Patton, 2014). Bu araştırmada da araştırmacılar birbirlerinden bağımsız bir şekilde verileri analiz ettikleri için araştırmanın güvenirliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın geçerliliği için ise elde edilen bulguların okuyucuların rahatlıkla anlayabileceği bir sistematiğe çalışmada yer verilmesiyle sağlanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan yetkinlikler ve değerler, beceriler ve kazanımların yer aldığı öğrenme alanları dijital vatandaşlık bağlamında incelenmiştir. Aşağıda elde edilen bulgulara yer verilmektedir:

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda "*Anadilde İletişim, Yabancı Dilde İletişim, Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler, Dijital Yetkinlik, Öğrenmeyi Öğrenme, Sosyal ve Vatandaşlıkla İlgili Yetkinlikler, İnisiyatif Alma ve Girişimcilik ve Kültürel Farkındalık ve İfade*" olmak üzere sekiz yetkinlik bulunmaktadır. Programdaki "*Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler*"in bilim ve teknolojiye temel yetkinlik boyutuna bakıldığında insan etkinlikleriyle meydana gelen değişim ve bu değişimlerin vatandaşlar olarak sorumluluklarını anlamalarını kapsadığı belirtilmektedir. Sosyal Bilgilerde yer alan yetkinliklerden "*Dijital Yetkinlik*" ise bilgi ve iletişim teknolojilerinin günlük hayatta ve iş hayatında etkili, güvenli ve eleştirel bir şekilde kullanılarak, bilgiye ulaşım, bilginin yorumlanarak değerlendirilmesi, saklanması, sunumu amacıyla bilgisayar ve bilişim araçlarının kullanılması gibi becerilerle desteklenmesi gerektiğinden bahsetmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 27 temel beceri bulunmaktadır. Bu becerilerden "*araştırma, çevre okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekân algılama, politik okuryazarlık, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, yenilikçi düşünme ve zaman ve kronolojiyi algılama*" doğrudan dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilebilecek becerilerdir. Programda 18 adet de değer bulunmaktadır. "*Bilimsellik ve dürüstlük*" değerleri de doğrudan dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilebilecek değerlerdir (MEB, 2018).

Programda yer alan öğrenme alanları "*Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Bilim, Teknoloji ve Toplum, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılar*" olmak üzere yedi tanedir. "*Birey ve Toplum*" öğrenme alanı toplumun bir üyesi olarak öğrencinin "ben" ve "biz" kavramını öğrenerek kendisinin ve toplumun farkında olmasını amaçlamaktadır. Programdaki bir diğer öğrenme alanı olan "*Kültür ve Miras*" öğrenme alanında geçmişten gelen kültürel miras, kültür, kültürün korunması gibi konuları içerdiği, öğrencilerin bu öğrenme alanıyla kendi kültürlerinin farkına varmalarının amaçlandığı söylenebilir (MEB, 2018).

Bu öğrenme alanlarından coğrafya odaklı olan "*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*" öğrenme alanında teknolojik gelişmeler kullanılarak çevresinin farkında olan, çevre-insan etkileşiminin ve bir vatandaş olarak üzerine düşen sorumlulukların bilincinde bireylerin yetiştirilmesi hedeflenir. Teknolojinin de yardımıyla mekân algılama, çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı gibi becerileri de kapsayan bu öğrenme alanı öğrencilere yakından uzağa, basitten karmaşığa ilkesiyle çevresini, ülkesini ve dünyayı tanıması ve vatandaş olarak toplum için ortak iyilik odağında hareket etmesi yönünde onları yetiştirmeyi amaçlar (MEB, 2018).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bir diğer öğrenme alanı "*Bilim, Teknoloji ve Toplum*" dur. Bu öğrenme alanında teknolojik gelişmeler, teknoloji kullanımı, teknolojinin geçmişi, teknolojinin günlük hayata sağladığı yararlar ve çevreye etkileri gibi konularda bireylerin bilinç sahibi olmalarının hedeflendiği söylenebilir. Ayrıca bu öğrenme alanında bireylerin "*bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık*" gibi değerlerle "*değişim ve yenilikçilik*" gibi becerileri edinmelerinin amaçlandığı görülmektedir (MEB, 2018).

"*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*" öğrenme alanında öğrencilerin girişimci ve bilinçli tüketiciler olarak yetiştirilerek ülkenin kaynakları bu kaynakların önemi, meslekler gibi ekonomik temelli bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasının hedeflendiği söylenebilir (MEB, 2018).

"*Etkin Vatandaşlık*" öğrenme alanı çocuk hakları, bağımsızlık ve özgürlük, sosyal katılım, kurumlar, sosyal örgütler konularında kazanımlar içermektedir. Bu öğrenme alanında sorumluluk ve bağımsızlık gibi değerlerle iş birliği, sosyal katılım ve karar verme becerilerinin öğrenciye verilmesi amaçlanmıştır. "*Küresel Bağlantılar*" öğrenme alanı ise bireyleri dünyadaki diğer kültürler, ülkemizin komşuları, farklı kültür ve değerler saygı gibi konularda bilinçlendirmeyi hedeflemektedir (MEB, 2018).

Bir vatandaşlık dersi olan Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programında yer alan "*Matematiksel Yetkinlik ve Bilim/Teknolojide Temel Yetkinlikler*"le "*Dijital Yetkinlik*"in dijital vatandaşlık ile ilgili olduğu görülmektedir. Programda yer alan öğrenme alanlarından "*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*" öğrenme alanı ile "*Bilim, Teknoloji ve Toplum*" öğrenme alanı dijital vatandaşlığın teknoloji, teknoloji kullanımı, teknolojinin vatandaşlık süreçlerinde kullanılması, teknolojinin birey ve toplum hayatına etkileri, teknolojiden yararlanılarak yaşanan çevrenin farkında olunması ve buna bağlı olarak çevresel duyarlılığın artırılması gibi boyutlarıyla ilişkili olduğu söylenebilir (MEB, 2018).

"*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*" öğrenme alanının kazanımları sınıf düzeylerine göre incelendiğinde doğrudan dijital vatandaşlıkla ilgili kazanımlarının bulunmadığı görülmektedir. Bu bağlamda öğrenme alanlarına ilişkin yapılan açıklamalar ile kazanımlar arasında paralellik olmadığı anlaşılabılır.

4.sınıflarda "*Bilim, Teknoloji ve Toplum*" öğrenme alanında "*Çevresindeki teknolojik ürünleri, kullanım alanlarına göre sınıflandırır; teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımını karşılaştırır; teknolojinin hayatımızda ve çevremizde meydana getirdiği olumlu ve olumsuz etkilerine dikkat çekilir; kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır; teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır; teknolojik ürünler için hazırlanan kullanım kılavuzlarına dikkat çekilir.*" 6 kazanımın dijital vatandaşlıkla ilgili olduğu görülmektedir (MEB, 2018).

5.sınıflarda "*Bilim, Teknoloji ve Toplum*" öğrenme alanında "*Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır; sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular; medya okuryazarlığı üzerinde durulur; sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar; mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır; yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır; yapılan çalışmalarda yararlanılan kaynakları göstermenin ve kaynakların aslını korumanın önemi üzerinde durulur.*" 7 kazanımın dijital vatandaşlık ile ilgili olduğu görülmektedir (MEB, 2018).

6.sınıflarda "*Bilim, Teknoloji ve Toplum*" öğrenme alanında "*Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer; bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar; telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.*" 3 kazanım dijital vatandaşlık ile ilgilidir (MEB, 2018).

7.sınıflarda "*Bilim, Teknoloji ve Toplum*" öğrenme alanında "*Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler; yazının icadından günümüze kadar farklı depolama, yaygınlaştırma ve aktarma teknikleri üzerinde kısaca durulur; Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır; Türk-İslam medeniyetinin bilimsel alanda ulaştığı seviyeye vurgu yapılır; el-Harezmi, Fârâbî, İbn-i Sînâ, el-Cezerî, İbn-i Haldûn, Ali Kuşçu, el-Hâzinî, Piri Reis ve Kâtip Çelebi gibi bilim insanlarına ve bunların çalışmalarına değinilir, XV-XX. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini analiz eder; matbaanın icadı, Dünya'nın yuvarlak olduğunun bilimsel olarak ispat edilmesi, kütle çekim kanununun keşfedilmesi, buhar makinesinin icadı vb. gelişmeler ile bunların etkileri ele alınır; özgür düşüncenin bilimsel gelişmelere katkısını değerlendirir.*" 8 kazanım dijital vatandaşlık ile ilgilidir (MEB, 2018).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler üzerine yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere (Doğanay, 2009; Akpınar ve Kaymakçı, 2012; Karasu Avcı, 2017; National Council for Social Studies [NCSS], 1993) bu dersin en temel amaçlarından birisinin topluma uyumlu, toplum kurallarını, hak ve özgürlüklerini, yükümlülüklerini benimsemiş nitelikte vatandaşlar yetiştirmek olduğu görülmektedir. Nitelikli vatandaşların da her gün gelişen, karmaşıklaşan ve insan hayatında daha çok yer tutan teknoloji, bilim ve bilişime ayak uydurarak vatandaşlık ile ilgili hak ve sorumluluklarının bilincinde olabilmesi, bunları sorunsuz bir şekilde yerine getirerek topluma tam adapte olabilmesi için dijital dünya ile ilgili gerekli yetkinliklere sahip olması elzem görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında vatandaşlığı her boyutuyla öğrenciye kazandırmak amacıyla farklı sosyal bilim disiplinlerine ait kazanım, beceri ve değerlerin bir arada verildiği Sosyal Bilgiler dersinin dijital vatandaşlığı yönelik de kazanımları bulunmaktadır. Dijital yeterliliğe ulaşmış bireyler hayatlarına devam ederken sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini

insan hayatında önemi ve yeri her geçen gün artan bilişim teknolojileri, haber alma teknolojileri, bilgisayar ve cep telefonlarını kullanarak dijital ortama da taşıyabileceklerdir.

Bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı dijital vatandaşlık incelenmiştir. Programda "araştırma, çevre okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekân algılama, politik okuryazarlık, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, yenilikçi düşünme ve zaman ve kronolojiyi algılama" doğrudan dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilebilen becerilerdir. "Bilimsellik ve dürüstlük" değerleri de doğrudan dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilebilen değerlerdir (MEB, 2018). Programda yer alan 27 beceriden 16'sının dijital vatandaşlıkla ilişkilendirilebilmesi dijital vatandaşlık açısından önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Programda "Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, Üretim, Dağıtım ve Tüketim, Etkin Vatandaşlık, Küresel Bağlantılar" öğrenme alanlarında dijital vatandaşlıkla ilgili herhangi bir içeriğe rastlanılmamıştır. "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında teknolojinin de yardımıyla "mekânı algılama, çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı" gibi becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir. Bu öğrenme alanının kazanımlarında doğrudan dijital vatandaşlıkla ilgili kazanım yer almamaktadır. Kazanım ile ilgili konular tek tek analiz edildiğinde dijital vatandaşlıkla ilgili bulgulara ulaşılabilir. Ancak kazanımlar doğrudan dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilememektedir. "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme alanlarında ise teknolojik gelişmeler, teknoloji kullanımı, teknolojinin geçmişi, teknolojinin günlük hayatta sağladığı yararlar ve çevreye etkileri gibi konularda bilinç sahibi olmalarının hedeflendiği söylenebilir. Ayrıca bu öğrenme alanında öğrencilerin "bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık" gibi değerlerle "değişim ve yenilikçilik" gibi becerileri edinmeleri amaçlandığı söylenebilir.

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında 4. sınıflarda 6, 5. sınıflarda 7., 6. sınıflarda 3 ve 7. sınıflarda 8 kazanım doğrudan dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum dijital vatandaşlığın sınıf düzeylerine göre farklı derecelerde kazandırılmasının hedeflendiğini göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

- Birey ve Toplum öğrenme alanında daha çok bireyin kişisel gelişimi ve sosyal çevrenin bu gelişime etkisi konularına değinilmektedir. Günümüz dünyasında bireyin sadece fiziksel çevresi ile etkileşime girmediği, dijital ortamlarda da sanal olarak etkileşime girdikleri bilinen bir gerçekliktir. Bu öğrenme alanına dijital vatandaşlığın alt boyutlarından biri olan dijital iletişim ve dijital etik gibi konular da eklenebilir. Bu konu aracılığıyla bireylere dijital ortamda nasıl iletişime geçmesi gerektiği ve iletişime geçince dikkat edilmesi gereken etik kurallar aktarılabilir. Kültür ve Miras öğrenme alanı milli kültür ve milli mücadele ilgili kazanım ve konuları içermektedir. Bu öğrenme alanına dijital vatandaşlığın alt boyutlarından biri olan dijital erişim konusu eklenebilir. Birey bu alt boyut aracılığıyla kendi çevresindeki veya genel olarak ülkesindeki tarihi bir konuyu veya kültürel bir faaliyeti nasıl araştırması gerektiğini öğrenebilir.
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı bireyin yaşadığı yerin doğal, beşeri ve fiziki özelliklerini içeren ünite ve kazanımları içermektedir. Bu öğrenme alanına da dijital erişim konusu eklenebilir. Bu alt boyut aracılığıyla birey kendi çevresinin doğal, fiziksel özelliklerini internet aracılığıyla çok güvenli bir şekilde keşfedebilir, yaşadığı yer hakkında bilgi veren yazılı, görsel ve işitsel birçok kaynağa erişebilir.

- Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı istek ve ihtiyaç arasındaki ilişki, mevcut kaynakların ihtiyaçlarımızla olan ilişkisini içermektedir. Bu öğrenme alanına dijital vatandaşlığın alt boyutlarından biri olan dijital ticaret konusu eklenebilir. Çünkü internet vasıtasıyla da birey sanal ortamda kendi ihtiyaçları doğrultusunda alışverişini gerçekleştirebilmektedir. Ayrıca dijital ticaretin yanında, dijital gizlilik ve güvelik boyutu ile ilgili uygulamalar da eklenebilir. Bu alt boyutlar aracılığıyla birey sanal ortamda güvenli siteleri kullanarak, kişisel bilgilerini nasıl gizlemesi gerektiğini bilerek alışverişini gerçekleştirebilir.
- Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı bireyin çevresinde gördüğü ve kullandığı teknolojik ürünlere ve bu ürünlerin geçmişten şimdiye kadar geçirdiği değişime değinmektedir. Bu öğrenme alanı teknolojik konuların en fazla yer aldığı öğrenme alanıdır. Aynı zamanda diğer tüm öğrenme alanlarıyla da ilişkilidir. Bu öğrenme alanı dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital güvenlik, dijital sağlık alt boyutlarına değinmektedir. Dijital erişim, dijital ticaret, dijital iletişim, dijital kanun, dijital sağlık, dijital haklar ve sorumluluklar ise kısmen yer almaktadır. Öztürk, Yiğit ve Karaduman (2012) çalışmasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (4., 5., 6. ve 7. sınıflarda) teknoloji kökenli toplam 23 kazanım bulunduğunu belirtmektedirler. Bu kazanımların dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını tam olarak yansıtmadığını ifade etmektedirler. Bu nedenle dijital vatandaşlık anlayışının programın tamamına sindirilmesinin gereği anlaşılabilir. Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte internetin oluşturduğu çevrimiçi ortama kayan vatandaşlık yetkinliklerine Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde yer verilerek hem etkili bir Sosyal Bilgiler eğitiminin gerçekleştirilmesi hem de geleceğin dijital vatandaşlarının yetiştirilmesine destek sağlanabilir.
- Dijital vatandaşlık konusunu tüm öğrenme alanlarına genişletmek, daha etkili bir Sosyal Bilgiler eğitimi sağlayabilir.
- Bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelenmiştir. Araştırmacılar ders kitapları üzerinde de dijital vatandaşlık konusunu inceleyebilirler.

KAYNAKÇA

- Akpınar, M., ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(2), 605-626.
- Barcus, F.E. (1959). *Communications content: Analysis of the research, 1900-1958, (Unpublished doctor's dissertation)*. University of Illinois.
- Cohen, L., Manion, L., ve Morrison, K. (2007). *Research methods in education (6th ed.)*. New York, NY: Routledge.
- Crowe, A. (2006). Technology, citizenship, and the social studies classroom: Education for democracy in a technological age. *International Journal of Social Education*, 21(1), 111.
- Çubukcu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye'de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174. .
- Doğanay, A. (2009). *Değerler eğitimi. Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Farmer, L. (2010). 21. Century standarts for information literacy. *Leadership*, 39 (4), 20- 22.
- Görmez, E. (2016). Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları Hakkındaki Görüşleri (Bir Durum Çalışması). *Turkish Studies*, 11(21),125-144.
- Görmez, E. (2017). İlkokul sosyal bilgiler programının dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından yeterliliği. *International Journal of Social Science* 2,(60), 1-15.

- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 39-54.
- Hancock B., Ockleford, E. and Windridge, K. (2009). *An introduction to qualitative research*. The NIHR RDS for the East Midlands/Yorkshire & the Humber (Leicester) Department of Health Sciences University of Leicester.
- Heafner, T. L., ve Friedman, A. M. (2008). Wikis and constructivism in secondary social studies: Fostering a deeper understanding. *Computers in the Schools*, 25(3-4), 288-302.
- Karaduman, H., ve Öztürk, C.(2014). The effects of activities for digital citizenship on students' attitudes toward digital citizenship and their reflections on students' understanding about digital citizenship. *Journal of Social Studies Education Research*, 5(1), 38-78.
- Karasu Avcı, E. (2017). The views about the graduate program of social studies teaching of the candidates of social studies teacher. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8 (27), 756-786.
- Lawson, R. (2001). İfade hürriyetini güvenceye almak: Avrupa insan hakları mahkemesi içtihatlarında üç eğilim. *Liberal Düşünce Dergisi*, 1(24),14-29.
- Lee, J. K., Doolittle, P. E., ve Hicks, D. (2006). Social studies and history teachers' uses of non-digital and digital historical resources. *Social Studies Research and Practice*, 1(3), 291-311.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Basım Evi. .
- Mossberger, K., Tolbert, C. J. ve McNeal, R. S. (2007). *Digital citizenship: The Internet, society, and participation* MA:MIT Press.
- Nalbant, F. (2014). *Türkiye'de vatandaşlık anlayışının gelişimi*. Bildiriler Kitabı-I, 79.
- National Council for the Social Studies (NCSS). (1993). A vision of powerful teaching and learning in the social studies: Building social understanding and civic efficacy. *Social Education*, 57(5), 213-223.
- Nebel, M., Jamison, B., ve Bennett, L. (2009). Students as digital citizens on Web 2.0. *Social Studies and the Young Learner*, 21(4), 5-7.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Çev. Edt. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir, (3. Baskıdan Çeviri). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. .
- Peker Ünal, D. (2017). Bir Öğretim Programındaki Dijital Vatandaşlık Öğeleri ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Dijital Vatandaşlık Öğelerine Sahip Olma Durumları. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2).
- Ribble, M. ve Bailey, G. (2007). Digitalcitizenship in schools. *Washington DC: The International Society for Technology in Education (ISTE)*.
- Risinger, C. F. (2006). Using blogs in the classroom: A new approach to teaching social studies with the internet. *Social Education*, 70(3), 130.
- Sarıbay, A. Y. (1992). *Siyasal sosyoloji: bir çözümleme çerçevesi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Sunal, C. S. ve Haas, M. E. (2002). Social studies for the elementary and middle grades a constructivist approach. *Boston: Allyn and Bacon*.
- Üstel, F. (2005). Makbul vatandaş'ın peşinde 11. meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi. (5. baskı). *İstanbul: İletişim Yayınları*.
- Wiersma, W., ve Jurs, S. G. (2005). *Research methods in education: An introduction*. Washington D.C.: School Press.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In our age, the technology is developing very fast, mass media, such as computers, internet and mobile phones, shape our social life. This is an indication of the integration of technology into social life. Societies are now trying to keep up with the developments and changes brought by technology. The concept of digital citizenship is also a new dimension of citizenship, which is the result of the impact of technology on social life.

Digital citizenship; to use computers, telephones and other mass media effectively in terms of rights and responsibilities as a citizen. Apart from being a method that teaches where and how to use mass media, digital citizenship prepares the individual to the ever changing and developing digital platform (Görmez, 2017). The Social Studies course, which has emerged as a citizenship course, has an important role in acquiring the digital dimension of citizenship. In this context, the aim of this research is to examine the competencies and place of the digital citizenship in the 2018 Social Studies Curriculum in the learning areas where the values, skills and achievements in the program are given.

Method

Qualitative research method was used in this research. Qualitative research is the method that allows to describe events, situations and narratives by words (Wiersma and Jurs, 2005). The qualitative method was preferred due to the nature of the research.

Document analysis method, which is one of the qualitative research models, was used as data collection source. Document analysis method used for to examine materials such as; documents, papers, reports, annual reports (Hancock, Ockleford and Windridge, 2009). In this study, the data were obtained by examining the 2018 Social Studies Curriculum.

Content analysis was used in the data analysis. Content analysis is a research technique used to draw systematic and unbiased results from specific characters defined in the text (Barcus 1959; Cohen, Manion and Morrison, 2007). In this research, content analysis was used to examine the 2018 Social Studies Curriculum according to digital citizenship.

The reliability of the research was tried to be provided by the researcher triangulation. Researcher triangulation is based on data analysis by at least two researchers (Patton, 2014).

The findings obtained for the validity of the research are included in the systematic study that the readers can easily understand.

Results and Discussion

In 2018 Social Studies Curriculum "Mathematical Competency and Science / Technology Core Competencies" and "Digital Competence" were identified as competencies related to digital citizenship. "Research, environmental literacy, digital literacy, financial literacy, map literacy, legal literacy, use of evidence, decision-making, position analysis, media literacy, space

perception, political literacy, social participation, table, graph and diagram drawing and interpretation, innovative thinking and the detection of time and chronology are skills that can be directly associated with digital citizenship. Values of "scientific and honesty" are values that can be directly related to digital citizenship. "People, Places and Environments" and "Science, Technology and Society" learning areas have also been identified as learning areas associated with digital citizenship.

The following suggestions are suggested in the research:

- Extending the issue of digital citizenship to all areas of learning, a more effective Social Studies education can be provided.
- In this research, 2018 Social Studies Curriculum was examined. Researchers can also examine the issue of digital citizenship on Social Studies textbooks.